

IJODKOR SHAXSNING INDIVIDUAL TIPOLOGIK XUSUSIYATI (DIZAYNERLAR MISOLIDA)

Olimov Temurmaliq Olim o‘g‘li

O‘zbekiston Milliy Universiteti

O‘ZMU Psixologiya (faoliyat turlari bo‘yicha)

I bosqich magistranti

E-mail: temurmaliqolimov@gmail.com

ANNOTATSIYA

Insoniyatning harakatlantiruvchi kuchi ijodkor shaxslardir. Bunday shaxslarni aniqlash ijodkorlikning nazariy asoslarini ishlab chiqish kabi psixologiyaning dolzarb vazifasidir. Ijod psixologiyasi sohasida juda katta hajmdagi tadqiqotlar olib borilganiga qaramay, uning falsafiy, san‘atshunoslik, psixologik-pedagogik fikr ehtiyojlariga javob beradigan yaxlit kontseptsiyasi mavjud emas. Ijodkorlikning manbalari va belgilovchi omillari, shaxs va ijodkorlik o‘rtasidagi munosabatlar haqida savollar ishlab chiqilmagan, shaxsning ijodiy salohiyati tushunchasi va ijodiy o‘zini o‘zi anglash shartlari haqida yagona fikr mavjud emas. Shu bilan birga ijodkor shaxslarning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganish muhim bosqich hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: Individuallik, individ, kreativlik, dizayner, shaxs, psixologiya, psixologik, tipologiya, korreksiya, ijodkorlik.

ABSTRACT

The driving force of humanity is creative individuals. Identifying such individuals is an urgent task of psychology, as well as developing the theoretical foundations of creativity. Despite the fact that a large amount of research has been conducted in the field of psychology of creativity, there is no unified concept that meets the needs of philosophical, artistic, and psychological-pedagogical thought. Questions about the sources and determining factors of creativity, the relationship between the person and creativity have not been developed, there is no unified opinion about the concept of the creative potential of the person and the conditions for creative self-realization. At the same time, it is an important step to study the unique characteristics of creative individuals.

Keywords: Individuality, individual, creativity, designer, person, psychology, psychological, typology, correction, creativity.

Texnologiya jadal rivojlanayotgan, ayniqsa, sun'iy intellekt olimlar tomonidan ishlab chiqilayotgan va hayotimizga tez kirib kelayotgan yoki sun'iy intellektning kundalik hayotimizda katta rol o'ynashi ehtimoli yuqori bo'lgan sharoitda ijodkorlik har qachongidan ham muhimroqdir. Ijodiy fikrlash bugungi kunda yoshlar egallashi kerak bo'lgan eng yangi mahoratdir. ¹ Bugungi kunda mamlakatimizda ushbu xususiyatlarni aks etgan yoshlar tarbiyasi, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev va Oliy Majlis palatalari tomonidan 2030-yilda maktab ta'limini tubdan yaxshilash va uning sifatini oshirish, o'qituvchilar uchun munosib shart-sharoitlar yaratish, bolalarning tahliliy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirishi kutilmoqda. Shu munosabat bilan o'quvchilar uchun keng qamrovli va tushunarli darsliklar yaratish zarurligini ta'kidladi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev axborot texnologiyalari rivojlanishi uchun keng qamrovli dasturlar ishlab chiqish va uni hayotga tadbiiq etish, aholining farovonligiga erishish hamda ta'lim sifatini yanada oshirish bo'yicha chora-tadbir ishlab chiqishni taklif qildi.²

Ijodkorlikning (kreativlik) ingliz tilidagi lug'at ma'nosi "yaratmoq", "ijodkorlik" tasavvur va tafakkur kuchidan foydalangan holda yaratish, yangi bilim yoki narsalarni yaratish qobiliyatiga ega bo'lgan ijodkor shaxsni bildiradi. [3] E.P.Torrensning fikricha, "ijodkorlik" tushunchasi quyidagilarga asoslanadi:

- Muammo yoki ilmiy farazni ilgari surish;
- Gipotezani tekshirish va o'zgartirish;
- Natijalarni shakllantirish asosida muammoni aniqlash yechimlari;
- Bilim va ziddiyat o'rtasidagi sezgirlik
- Muammoning yechimini topishda amaliy harakatlar.

Ijodiy fikrlash har qanday ijtimoiy sohada aniq namoyon bo'lishi mumkin. [4] E.P.Torrensning bu fikrlari asosan maktab yoshidagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini aniqlashga qaratilganligi va shuning uchun ularga tor doirada yondashishiga guvohlik berishimiz mumkin. Xususan, ijodkorlik quyidagi elementlarga asoslanadi:

- aql;
- bilim;

---

1. ¹ Lucas, B. and E. Spencer (2017), Teaching Creative Thinking: Developing Learners Who Generate Ideas and Can Think Critically., Crown House Publishing, https://bookshop.canterbury.ac.uk/Teaching-CreativeThinkingDeveloping-learners-who-generate-ideas-and-canthinkcritically_9781785832369 (accessed on 26 March 2018).

2. ² <https://uzlidep.uz/uz/news-of-uzbekistan/7998>

- fikrlash usullari;
- shaxsiyat;
- motivatsiya
- Ijtimoiy muhit.

Aslida, bu omillar bir-biri bilan bevosita bog‘liq va bir-birlarini talab qilish shart. Zero, unutmashimiz kerakki, biz bilimni aqlimiz yordamida egallaymiz, bilim yordamida fikrlaymiz va shaxsiy qobiliyatlar yordamida fikrlash uslubimiz ham o‘ziga xos bo‘lib, tafakkurimizga muhit ta‘sir qiladi. . Va motivatsiya ijodiy fikrlarni yaratish uchun oziq manbai bo‘lib xizmat qiladi. Ijodkorlik - bu mavjud g‘oyalar ustiga yangi aloqalar yaratishdir. Oldindan mavjud bo‘lgan ikkita fikrni ilgari mavjud bo‘lmagan shaklga birlashtirish, ya‘ni ijodkorlik deganda birinchi marta fikr yoki g‘oya yaratish tushunilmaydi. Bir nechta fikrlarni birlashtirib, yangi ma‘no yaratishga asoslanadi.

Bunda, ijodkor bo‘lish uchun nima qilish kerak? Ijodkor deganda biz qanday insonni tasavvur qilamiz? Bizning fikrimizcha, ijodkorlik har bir insonga tug‘ilgandan boshlab, istisnosiz beriladigan qobiliyatdir. Biroq, biz ulg‘aygan sayin, biz bu qobiliyatni yo‘qotamiz yoki unutamiz. Ushbu bosqichda biz savolni to‘g‘ri qo‘yishimiz kerak?

Fikrimizni isbotlash uchun quyidagi eksperimentni ko‘rib chiqamiz. 1968-yilda NASA kosmik tadqiqot tashkiloti dunyodagi eng innovatsion mutafakkirlarni tanlash iltimosi bilan tajribali professor Jorj Lendga murojaat qildi. Unda professordan dunyodagi eng ijodkor mutafakkirlarni, eng kuchli ijodkorlarni, innovatsion fikrlash qobiliyatiga ega insonlarni ishga olish uchun kadrlar tanlashda yordam so‘raydi. Professor Jorj ijodkorlik bo‘yicha test yaratishga kirishadi va tezda muvaffaqiyatga erishadi. Keyin u bu testni turli yoshdagi odamlarga topshirishni boshlaydi. Tajriba oxiridagi natijalar professor bilan birgalikda barchani hayratda qoldirdi, chunki o‘rtacha yoshi 30 yoshga to‘lgan 280 ming kishidan faqat 2 foizi ijodkorlik xususiyatlariga ega ekanligi aniqlendi. Ushbu test o‘rtacha yoshi taxminan 15 yoshni tashkil etgan yoshlarda o‘tkazilganda, natija 12% ni tashkil etdi.

Keyinchalik bu test o‘rtacha yoshi 10 yoshga to‘lgan bolalar uchun o‘tkaziladi. Natija 30%. Boshqacha aytganda, 10 yoshgacha bo‘lgan har uchinchi bola ijodiy fikrlaydi. Muhimi, bu test NASA ishga olmoqchi bo‘lgan yuqori intellektual salohiyatga ega bo‘lgan muhandis va olimlarni tanlash uchun mo‘ljallangan. Natijalar yoshga qarab yaxshilanishini payqagan professor Jorj Lend bu testni 5 yoshli bolalarga topshirishga qaror qiladi. Sinov natijasi hayratlanarli, o‘rtacha 5 yoshli bolalarning ijodkorlik darajasi 98% ni tashkil qiladi. Tadqiqot yakunlangach, NASA 1600 nafar bolani Head Start dasturi orqali kelajakda ish bilan ta‘minlash uchun ijodkorligini saqlab qolish bilan mashg‘ul qiladi.

Tadqiqotdan professor Jorj Lend shunday xulosaga keladi: "Biz ijodkor bo'lmagan xatti-harakatlar o'rganilganligini topamiz" va biz buni vaqt o'tishi bilan unutib yoki yo'qotishga moyilmiz. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ijodiy shaxslar bolalar orasida eng ko'p uchraydi, shuning uchun biz ijodkorlikni oshirishni xohlasak, biz bolalarimiz kichik bo'lganida ijodiy jabhani boshlash uchun bu harakatlardan foydalanishimiz kerak. Oltin konidek qadrlı bunyodkorlik fazilatlarimizni ochib berish uchun konchilar kabi oltinni tuproqdan, har xil chiqindilardan izlashga qaror qilishimiz, undan qochmasligimiz kerak. Albatta, ijodiy g'oyalar darhol paydo bo'lmaydi. Ijodiy fikr dunyoga kelishidan oldin biz ma'lum miqdordagi mantiqsiz va foydasiz fikrlarni yaratishimiz mumkin. Masalan, biz hech kimga kerak bo'lmagan suratlarni chizishimiz, hech kim o'qiy olmaydigan harflar yozishimiz yoki o'ta yuzaki ma'noli videolar tayyorlashimiz yoki musiqa o'rniga faqat shovqin qilishimiz mumkin,". Biz boshqalarning tanqidiga qaramay, o'z yo'limizda davom etishimiz kerak. Hech kimga kerak bo'lmasa ham, biz narsalarni yoki g'oyalarni yaratishimiz kerak. Natijada, hech kimga kerak bo'lmagan fikrlar orasida mutlaqo bitta ijodiy fikr bo'ladi.

Shuningdek, ijodiy fikr paydo bo'lish uchun biz quyidagilarni bilishimiz kerak. Birinchidan, ijodkorlik ishonchdan o'sadigan daraxtga o'xshaydi. Ijodkor inson bo'lish uchun, avvalo, inson o'ziga ishonishi, nimadir yaratish qobiliyatiga ishonishi kerak, boshqalar qilgan ishni men ham qila olaman, chunki ular ham oddiy inson va men o'zimga ishonch qozonishim kerak. Bu zarur tushuncha. Ikkinchidan, ijodiy shaxslar odatda erkinlikda, ya'ni ularga hech qanday bosim bo'lmagan, biror narsa qilishga majburlanmagan holatda paydo bo'ladi. Olim va shoirlar tabiatdan ozodlikni sevib, shu erkinlik soyasida san'at asarlari, ixtirolar yaratadilar.

Masalan, PIXAR animatsion video va dizayn kompaniyasi atrofida tartibli yig'ilishlar o'tkazib, o'z xodimlaridan ijodiy g'oyalar olishga harakat qiladi, chunki ular xodim yuqori lavozimdagi va bosim ostida o'z fikrini erkin ifoda eta olmasligini tushunadi. u yerda yaratilgan muhit o'zgartirishadi. Natijada ular ijodiy g'oyalarning xodimlar tomonidan erkin ifodalanishi va ishlab chiqilishini ko'rishadi. [6]

Uchinchidan, xatolardan qo'rqmaslik. Biror ishni boshlashdan oldin, oqibati qanday bo'ladi, odamlar meni qanday qabul qiladi va shunga o'xshash savollarga hayron bo'lamiz, ishni boshlashdan oldin natijadan qo'rqish bizni ijodiy fikrlashdan to'xtatadi. Yuqorida tilga olingan NASA tadqiqoti natijalari bizning nuqtai nazarimizni yana bir bor yaqqol tasdiqlaydi, ya'ni 5 yoshli bola qilgan ishining natijasi haqida boshqalar nima deb o'ylashidan qo'rqmaydi va o'zi xohlaganini qiladi.

To'rtinchidan, biz g'oyani o'rganishni yoki biror narsa yaratishga harakat qilishni boshlashimiz kerak. Ijodiy g'oyalar dunyoga kelishi uchun siz "ilhom parisi" yoki "boshingizga olma tushadi" ni maqtashingiz shart emas. Axir, "ilhom parisi" ham

harakat qiladiganlarga keladi yoki faqat shu masalada o'ylaydiganlarning "boshiga olma tushadi". Barcha ijodkorlarning mehnatiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, ular tinimsiz mehnat, izlanish asosida yaratilganini ko'ramiz. Zero, ijodkorlik 1% iste'dod va 99% mehnat.

Beshinchidan, ijodiy odam bo'lish uchun sabr-toqat kerak. Biz Arximed kabi hammomga kirib, darhol: "Evrika" deyishni kutmasligimiz kerak. Avvalo, yuqorida ta'kidlanganidek, ijodiy fikrlarni shakllantirish uchun siz biron bir harakatni boshlashingiz va natijaga erishguningizcha sabr-toqat bilan ishlashingiz va izlanishingiz kerak.

Oltinchidan, har qanday ish kichik qadamlardan boshlanishi kerak. Boshlagan ishingiz tugagach, uni hamma bilan baham ko'rishingiz kerak. Bugungi kunda internetdan nafaqat muloqot vositasi sifatida foydalanilmoqda, har kim o'z qiziqishlaridan kelib chiqib, olimlar, yozuvchilar, dizaynerlar, bastakorlar, fotograflar va boshqa soha vakillariga turli mavzudagi maqola, tezis va ishlar yuzasidan o'z fikrini bildiradi.

Avvalo, yuqorida ta'kidlaganimizdek, farzandlarimizni voyaga yetganda emas, balki bolalikdan boshlab oilada to'g'ri tarbiyalash zarur. Ularning mustaqil fikr bildirishi, fikrini hurmat qilishi uchun sharoit yaratishimiz kerak.

Ikkinchidan, biz farzandlarimizni fanning muayyan yo'nalishlari bo'yicha bilimlarni yod olishga o'rgatish bilan birga, mantiqiy fikrlash, masalaning mohiyatini chuqur tahlil qila olish qobiliyatini shakllantirishimiz kerak.

Uchinchidan, farzandlarimizning orzu-niyatlarini hurmat qilishimiz, yoshligida ushalmagan orzularimizni ushalishini kutmasligimiz kerak. Zero, har bir inson o'z kasbini sevsa, unga jiddiy yondashsagina muvaffaqiyatga erisha oladi. Ularni biz xohlagan kasbga majburlash ularning ijodiy ruhini o'ldiradi.

XULOSA

Ijodkorlikni tarbiyalashda atrof-muhitning o'rni juda muhim va biz farzandlarimiz ta'lim olishi bilan birga ular uchun ham sog'lom o'quv muhitini yaratishimiz kerak. Ular o'z ijodiy g'oyalarini uyda, maktabda yoki do'stlari orasida erkin ifoda eta oladigan muhitga ega bo'lish ijodiy g'oyalarni hayotga tatbiq etishdagi birinchi qadamdir. Beshinchidan, ijodkor shaxslarni tarbiyalashda ota-onalar sabr-toqatli bo'lishlari kerak. Farzandlarimiz xatoga yo'l qo'ysa, muammoni tushunmay turib qattiq urish o'rniga, xatolarining sabablarini tushuntirib, ularni tuzatish yo'llarini o'rgatishimiz kerak. Axir, falsafa qonunlariga ko'ra, sabab oqibatni keltirib chiqaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Lucas, B. and E. Spencer (2017), Teaching Creative Thinking: Developing Learners Who Generate Ideas and Can Think Critically., Crown House Publishing, https://bookshop.canterbury.ac.uk/Teaching-CreativeThinkingDeveloping-learners-who-generate-ideas-and-canthinkcritically_9781785832369 (accessed on 26 March 2018).
2. <https://uzlidep.uz/uz/news-of-uzbekistan/7998>
3. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/creativity>
4. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014.
5. <https://www.creativityatwork.com/can-creativity-be-taught/>
6. Ed Catmull Creativity, Inc. (PIXAR) USA 2014. <https://www.creativityincbook.com/about/>
7. <https://www.youtube.com/watch?v=Es7EfSMiXmU>
8. Ходжиев Р.Б., Норбоева Д.О. (2021) Креативное мышление – важный фактор социального развития. Вестник науки и образования. № 10 (113). Част 3. С. 76-79.
9. Ходжиев Р.Б., Норбоева Д.О. (2021) Ёшлар ижтимоий ҳаётнинг когнитив асослари. “Academic Research in Educational Sciences” № 2(2), 544-555-б.
10. Икрамов Р.А., Ходжиев Р.Б. (2020). Воспитание гармонично развитого поколения является приоритетом государственной молодежной политики. Вестник науки и образования. № 14 (92). Част 3. С. 88-90.
11. R.V.Hojiyev, G.B.Xolmo‘minov, M.L.Sharipov (2020) Raising a harmoniously developed generation is a priority of democratic reforms in Uzbekistan. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. Volume 8. Number 5. pp-1-3.
12. Ходжиев Р.Б., Норбоева Д.О. (2021) Когнитивные основы молодежной социальной жизни. “Инновации в технологиях и образовании” Сборник статей участников XIV Международной научно-практической конференции Том. 2 (Болгария), С. 45-54.